

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СФЕРИ ПОСЛУГ

ORGANISATION OF EDUCATIONAL SPACE IN A SERVICE SECTOR VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTION

У статті окреслено основні аспекти організації освітнього простору в закладі професійної освіти сфери послуг. Зазначено, що сфера послуг посідає особливе місце в структурі економічних відносин. Вказано на особливості професійної підготовки здобувачів освіти закладів професійної освіти за окремими професіями, а саме: «Агент з організації туризму» та «Оператор поштового зв'язку». Наведено дефініцію поняття «освітнє середовище», під яким розуміємо цілісну й динамічну систему, складне багаторівневе і багатofункціональне утворення, що в рамках єдиних базових стандартів забезпечує взаємозалежність та взаємодію своїх складових, і як складну ієрархічну структуру, піраміду просторів різних рівнів: глобального, континентального, окремої країни та регіону, локального (окремого закладу освіти), сімейного, особистісного.

Доведено, що ефективна організація освітнього середовища повинна сприяти забезпеченню інноваційного розвитку освітнього закладу; оптимізації змісту, форм і методів освітньої та науково-методичної роботи; забезпеченню психологічного супроводу суб'єктів освітнього процесу. Відзначено роль педагогічних технологій в освітньому процесі. Окреслено низку інноваційних педагогічних технологій, серед яких: технології проблемного навчання, ігрові технології, технології особистісно орієнтованого підходу, інтерактивного та модульного навчання. На прикладі ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» описано концепцію використання особистісно орієнтованого підходу при професійній підготовці здобувачів освіти. Розкрито функції психолого-педагогічної служби, її значення в організації освітнього простору. Акцентовано увагу на використанні психолого-педагогічних технологій в освітньому процесі у період воєнного стану. Наведено результати анкетування здобувачів освіти I курсу ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» за спеціальною методикою «Соціометрія».

Ключові слова: професійна освіта, сфера послуг, освітній простір, агент з організації

туризму, оператор поштового зв'язку, педагогічні технології.

The article outlines the main aspects of organising the educational space in a service sector vocational education institution. It is noted that the service sector occupies a special place in the structure of economic relations. The peculiarities of professional training of students of vocational education institutions in certain professions are indicated, namely: "Travel agent" and "Postal operator". The article defines the concept of "educational environment" as a holistic and dynamic system, a complex multilevel and multifunctional formation that ensures interdependence and interaction of its components within the framework of common basic standards, and as a complex hierarchical structure, a pyramid of spaces of different levels: global, continental, individual country and region, local (individual educational institution), family, personal.

It is proved that the effective organisation of the educational environment should contribute to the innovative development of an educational institution; optimisation of the content, forms and methods of educational and scientific-methodical work; provision of psychological support to the subjects of the educational process. The role of pedagogical technologies in the educational process is noted. A number of innovative pedagogical technologies are outlined, including: problem-based learning technologies, game technologies, personality-oriented approach technologies, interactive and modular learning. On the example of Vinnytsia Higher Vocational School of Services, the concept of using a personality-oriented approach in the professional training of students is described. The functions of the psychological and pedagogical service and its importance in the organisation of the educational space are revealed. Attention is focused on the use of psychological and pedagogical technologies in the educational process during martial law. The results of a survey of first-year students of Vinnytsia Higher Vocational School of Services using the special methodology "Sociometry" are presented.

Key words: professional education, service sector, educational space, travel agent, postal operator, pedagogical technologies.

УДК [005.21+005.412]:377
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.2.21>

Масліч С.В.,
канд. пед. наук,
ст. викладачка кафедри методик професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна освіта потребує проведення низки реформ з метою підвищення якості навчання здобувачів освіти. У цьому сенсі не є винятком і професійна освіта, основне завдання якої – підготовка кваліфікованих робітників для ринку праці. Освітній процес у закладах професійної освіти (ЗПО) має свою специфіку, адже поєднує загальноосвітню та професійну підготовку. Як відомо, професійна підготовка уміщує 2 складові: професійно-теоретичну та професійно-практичну. Безумовно, від ефективної

організації освітнього простору в ЗПО залежить якість підготовки майбутніх кваліфікованих робітничих кадрів. На сьогоднішній день на ринку праці здебільшого спостерігається невідповідність між запитами роботодавців щодо такої підготовки та рівнем сформованості практичних умінь та навичок випускників ЗПО. Важливо забезпечити якісну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників, які б задовільняли потреби роботодавців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день питаннями професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітничих кадрів сфери послуг у своїх наукових дослідженнях

опікуються Л. Базиль, П. Лузан, Н. Ничкало, В. Орлов, Л. Петренко, М. Пригодій, В. Радкевич, В. Ягупов та ін. Водночас організація освітнього простору є предметом наукових досліджень таких вчених як О. Боровець, Н. Гонтаровська, Н. Кічук, К. Крутій, В. Мелешко, О. Нечаєва, Ж. Рагіна, І. Романова, О. Савченко, Р. Семенова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загальновідомо, що сфера послуг є третинним сектором економіки й охоплює види діяльності, що не завершуються виробництвом продукції. У розвинених країнах частка цього сектору складає до 50% від загального сектору економіки. В Україні зазначений показник є значно меншим, однак спостерігається тенденція його зростання. Незважаючи, що значна частка наукових досліджень пов'язана з питаннями організації освітнього простору в закладах освіти, дослідження з проблеми організації освітнього простору в ЗПО практично відсутні.

Мета статті: окреслити основні аспекти організації освітнього простору в закладі професійної освіти сфери послуг.

Виклад основного матеріалу. Сучасна професійна освіта передбачає становлення особистості здобувача освіти, затребуваного на ринку праці, який володітиме необхідними компетентностями й відповідними навичками. В Законі України «Про освіту» зазначено, що «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [5]. Тому основним завданням сучасної професійної освіти є підготовка майбутніх кваліфікованих робітників відповідно до потреб роботодавців, готових до інновацій у подальшій професійній діяльності, які б уміли презентувати себе на ринку праці. Цьому сприяє функціонування ефективного освітнього простору.

Розглядаючи питання, пов'язані з організацією освітнього простору в ЗПО сфери послуг, насамперед вважаємо за необхідне з'ясувати дефініцію поняття «освітнє середовище». Під освітнім середовищем розумітимемо «цілісну й динамічну систему, складне багаторівневе і багатофункціональне утворення, що в рамках єдиних базових стандартів забезпечує взаємозалежність та взаємодію своїх складових, і як складну ієрархічну структуру, піраміду просторів різних рівнів: глобального, континентального, окремої країни та регіону, локального (окремого закладу освіти), сімейного, особистісного» [3, с. 5].

З огляду на практичний досвід, можемо стверджувати, що сучасне освітнє середовище ЗПО сфери послуг повинно бути спрямованим на:

– розвиток ключових, загальних та професійних компетентностей;

– залучення учасників освітнього процесу до пошукової, проєктної та експериментальної діяльності;

– виховання свідомого, активного громадянина з почуттям власної гідності, пошани й поваги до інших членів суспільства, готового до захисту своєї держави;

– навчання та виховання здобувачів освіти з повагою до інших культур, поглядів та світоглядів;

– створення умов для якісної підготовки кваліфікованих робітників.

Сучасний освітній простір ЗПО повинен бути мотивуючим, з сучасним обладнанням, енергоефективним та безбар'єрним, а також забезпечувати інноваційний розвиток закладу, психологічний супровід суб'єктів освітнього процесу, оптимізувати зміст, форми і методи навчально-виховної та науково-методичної роботи. У свою чергу, професійна освіта має на меті не лише озброїти майбутніх фахівців певною сумою знань, а навчити їх застосовувати знання в дії (практичній, теоретичній, пізнавальній, професійній, фізичній та розумовій), що є потребою суспільства в цілому і кожного працівника зокрема. Тому при професійній підготовці здобувачів освіти ЗПО важливо приділяти увагу не лише формуванню професійних (твердих) навичок, а й розвитку м'яких навичок. Особливо це є значущим для професій сфери послуг, адже подальша професійна діяльність майбутніх випускників таких закладів передусім пов'язана з комунікаціями, спілкуванням, обслуговуванням споживачів певних послуг, що відображається в освітніх стандартах.

До прикладу, типовою навчальною програмою з предмета «Професійна етика і психологія» для майбутніх операторів поштового зв'язку передбачено вивчення тем, безпосередньо пов'язаних із сферою обслуговування клієнтів:

– «Професійна етика і психологія»;

– «Структура особистості»;

– «Типологічні і характерологічні особливості особистості»;

– «Міжособистісні відносини і соціально-психологічний клімат у колективі»;

– «Психологічні особливості праці оператора поштового зв'язку» [2, с. 35].

Водночас майбутні агенти з організації туризму при взаємодії з користувачами туристичних послуг повинні вміти:

– слухати співрозмовника;

– формулювати, аргументувати та доносити власну думку;

– запобігати виникненню конфліктних ситуацій;

– визначати індивідуальні психологічні особливості й настрої інших людей, рівень психологічної напруги [1, с. 8].

Дієвим напрямом педагогіки, покликаним забезпечити досягнення певних завдань, підвищувати

ефективність освітнього процесу, гарантувати його високий рівень, є педагогічні технології. Педагогічні технології, які застосовуються в освітньому процесі ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», дають можливість:

- 1) впроваджувати у педагогічний процес освітнього закладу системно-діяльний підхід;
- 2) реалізувати особистісно-орієнтоване навчання;
- 3) вилучити з навчання малоефективні традиційні вербальні способи передачі знань.

Такими технологіями є: технологія проблемного навчання, ігрові технології навчання, технологія особистісно орієнтованого навчання, технологія розвивального навчання, технологія колективного способу навчання, технологія розвитку критичного мислення, технології програмного й інтерактивного навчання, проєктна технологія, технологія модульного навчання, технологія колективного творчого виховання.

З усіх технологій, доцільних для використання в освітньому процесі ЗПО сфери послуг, окремо зупинимось на технології особистісно орієнтованого навчання. Погоджуємося з думкою окремих науковців, що «метою особистісно орієнтованого навчання є процес психолого-педагогічної допомоги дитині в становленні її суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні» [6, с. 128]. Особистісно орієнтоване навчання спрямоване на:

- розвиток індивідуальних здібностей здобувачів освіти;
- побудову індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти;
- створення ситуації успіху в учнівському колективі;
- формування життєвих та соціальних навичок.

Перераховані позиції є особливо значущими для організації освітнього процесу у ЗПО, в які для здобуття професії вступають випускники шкіл, на жаль, з не найкращими показниками успішності. Зокрема, за даними дослідження PISA-2022, «учні професійно-технічних закладів освіти приблизно на три роки відстають від учнів із ліцеїв, гімназій і спеціалізованих шкіл. Ця тенденція простежується також і щодо читання та природничо-наукових дисциплін» [7]. Тому особистість здобувача освіти повинна стати центром освітнього процесу у будь-якому ЗПО, а при проведенні навчальних занять викладачі та майстри виробничого навчання передусім повинні звертати увагу на розкриття індивідуальних особливостей та можливостей кожного учня. Основними напрямками особистісно орієнтованого навчання є:

- знання індивідуальних особливостей здобувачів освіти;
- розуміння темпераменту, психотипу кожного здобувача освіти;

- організація освітнього простору, яке відображає індивідуальні особливості здобувачів освіти;
- планування освітніх цілей з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти;
- використання різноманітних форм і методів навчання для застосування індивідуального підходу;
- адаптація освітніх програм з урахуванням особистісних якостей здобувачів освіти;
- здійснення моніторингових досліджень для відстеження динаміки навчальних досягнень здобувачів освіти.

На наш погляд, цікавим є факт, що саме особистісно орієнтований підхід лежить в основі педагогічної технології «Створення ситуації успіху». Під ситуацією успіху розумітимемо «поєднання умов, котрі забезпечують результат цієї ситуації. Це те, що може організувати вчитель для успішного навчання учня і досягнення ним радості» [4, с. 201].

Педагогічний колектив ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» вбачає своїм завданням побачити в здобувачеві освіти особистість, що формується, допомогти їй розвинути та розкритися духовно через створення психоемоційного комфорту. В досягненні цієї мети допомагає психолого-педагогічна служба в училища, яка охоплює наступні напрями:

- 1) психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу;
- 2) створення для учасників освітнього процесу сприятливого психологічного клімату;
- 3) забезпечення повноцінного психічного і особистісного розвитку здобувачів освіти;
- 4) розвиток індивідуальних особливостей здобувачів освіти;
- 5) формування мотивації навчальної діяльності;
- 6) психологічна підтримка у кризові періоди, у т.ч. період війни;
- 7) формування психологічної готовності здобувачів освіти до життя в соціумі.

Роль психологічної служби у закладі освіти посилюється у період війни.

Щороку практичним психологом ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» з метою діагностики адаптації учнів I курсу проводиться анкетування за спеціально розробленою анкетною для першокурсників, вивчаються міжособистісні стосунки у навчальних групах за методикою «Соціометрія» та досліджуються індивідуально-психологічні особливості здобувачів з використанням методик:

- тип темпераменту за тестом Айзенка;
- дослідження акцентуації характеру підлітків за К. Леонгардом;
- методика Клімова ДДО «Визначення рівня здібностей та інтересів».

Результати окремих досліджень представлено на рис. 1, 2.

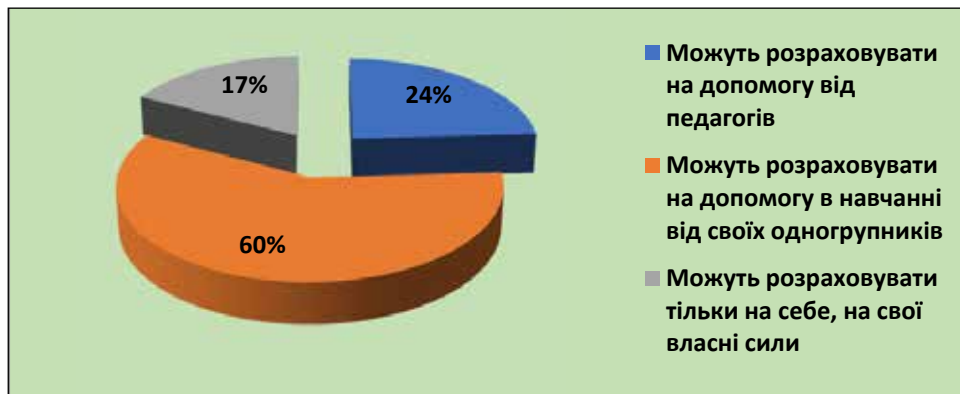

Рис. 1. Результати анкетування здобувачів освіти I курсу 2023–2024 н.р. з питань міжособистісних стосунків

Рис. 2. Результати анкетування здобувачів освіти I курсу 2023–2024 н.р. щодо труднощів адаптації

Проведені анкетування й опрацьовані їхні результати дають змогу педагогічному колективу обрати відповідні форми й методи організації освітнього простору, що сприятимуть адаптації здобувачів освіти до умов освітнього середовища ЗПО й подальшої їхньої адаптації на ринку праці.

Висновки. Освітній простір ЗПО сфери послуг повинен враховувати перспективи подальшої професійної діяльності здобувачів освіти. Його основою має бути особистісно орієнтоване навчання, дитиноцентризм, компетентнісний та діяльнісний підходи до навчання, педагогіка партнерства. Важливою складовою навчальної діяльності є мотивація. А отже, освітній простір повинен бути мотивуючим, з використанням усіх інновацій сьогодення. Від ефективності організації освітнього простору в ЗПО залежить якість підготовки майбутніх кваліфікованих робітничих кадрів, рівень забезпечення ринку праці кваліфікованими робітниками.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні проблеми організації освітнього простору в ЗПО в умовах воєнного стану.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний освітній стандарт. ДОС 4221.Н.79.00-2022. Професія – Агент з організації туризму. Код-4221. Вид. офіц. Київ, 2022. 18 с.
2. Державний стандарт професійно-технічної освіти. ДСПТО 4223.Н.53.00-2015. Професія – Оператор поштового зв'язку. Код-4223. Вид. офіц. Київ, 2015. 96 с.
3. Інформаційний посібник: Новий освітній простір 2019. с. 255. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiiprostir.pdf (дата звернення: 26. 03.2024).
4. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. /О.М. Пехота та ін. К.: А.С.К., 2002. 256 с.
5. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 27.03.2024).
6. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 544 с.